

LAİKLİK NEDİR, NE DEĞİLDİR ?

Prof. Dr. Ahmet SALTİK

ADD Bilim-Danışma Kurulu Yazmanı

profsaltik@gmail.com, www.facebook.com/profsaltik

Bu yazımın gerekçesi: 75 yıl önce bu gün, 5 Şubat 1937'de 1924 anayasasına "6 Ok"un konmasıdır: "**Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Lâiklik, Devrimcilik**" (6 İlke).

Giriş :

AKP Hükümeti'nin kimi yersiz uygulamaları ile Laiklik yapay olarak toplum gündemine taşınmak isteniyor. Oysa ülkemizin, evrensel tanımına uygun biçimde Laik rejimi benimsemesi ve Anayasasına değiştirilemez üstün hukuk kuralı olarak koymasından bu yana 60 yılı aşkın bir zaman geçti. Ulusumuz yaygın biçimde laik yaşam biçimini içselleştirdi. Zaten öteden beri Anadolu İslamı, özellikle Alevi-Bektaşî yorumuyla İslamiyet laik nitelik kazanmıştı; güler yüzlüydü ve Tanrı'dan korkma yerine onu sevmeye dayalı bir hoşgörü kültürüyle bezenerek yorumlanmıştı. Çöl ya da Vahabi katılığı asla söz konusu değildi. Üstelik 1789 Büyük Fransız Devrimi'ne ikincil olarak Fransa'da ortaya atılan "Laisite-laiklik" kavramı da henüz yoktu. Anadolu, kendi öz ekiniyle Çöl şeriatını bir tür evcilleştirmişti.

Cumhuriyet'le birlikte, Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti, **demokratik**, pek doğallıkla da **laik** olacaktı. Bu 2 olgu temelde birbirinden ayrı düşünülemezdi. Gerçekten de, Akşin'e göre;

"Atatürk Devrimi'nin Cumhuriyetle birlikte en önemli esaslarından biri laikliktir. Laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Herhangi bir din, mezhep ya da tarikat devlet işlerine kesinlikle karışamaz, kendisi için bir ayrıcalık isteyemez. Devletin yasaları, uygulamaları bir dine ya da mezhebe göre olamaz. Devlet bütün din ve mezhepler karşısında tarafsız olacaktır. Öbür yönden, devlet de dine karışmamalıdır. Kural bu olmakla birlikte, devlet dine karışmak durumunda olabilir. Örneğin bir din ya da mezhep inananlarına insan kurban etmek ya da intihar etmek türünden şeyler yapmalarını buyuruyorsa, devletin bu tür uygulamayı önlemesi gerekir." (Prof.Dr.Sina AKŞİN, Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, Cilt 2, 1997, Cumhuriyet Kitapları)

Ne var ki, Anayasamızın Başlangıç bölümünde ve metninde değiştirilmesi bile önerilemeyecek madde olarak düzenlenmesine karşın¹, kimi çevreler, Laik yaşam biçimine doğrudan ya da cepheden saldıramadıklarından, Demokratik Cumhuriyet'in temel güvencelerinden olan bu kurumu sulandırarak başkalaştırmak istemektedirler. Anayasanın ilgili maddeleri aşağıdadır :

"II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, **lâik** ve sosyal bir hukuk Devletidir."

"IV. Değiştirilemeyecek hükümler

Madde 4.- Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez."

¹ 1982 Anayasası Başlangıç bölümü : (Değişik : 03/10/2001 – 4709/1 md.) "... Hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı; "

Atatürk'ün Laiklik Anlayışı :

- “ İslâm dinini, asırlardan beri alışlageldiği veçhile bir siyaset vasıtası mevkiinden uzaklaştırmak ve yüceltmek gerekli olduğu gerçeğini görüyoruz. Mukaddes ve tanrısal inançlarımızı ve vicdanî değerlerimizi, karanlık ve kararsız olan ve her türlü menfaat ve ihtiraslara görünüş sahnesi olan siyasiyattan ve siyasetin bütün kısımlarından bir an evvel ve kesin şekilde kurtarmak, milletin dünyevî ve uhrevî saadetinin emrettiği bir zarurettir. Ancak bu suretle İslâm dininin yüksekliği belirir. ” 1924 (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, I. Cilt, syf. 318*)

Atatürk'ün bu anlatımında çok netlikle vurgulandığı üzere, dinin siyasete alet edilerek inançlı insanların sömürülmesi ve çıkar sağlanması mutlaka engellenmelidir. Bunun biricik yolu ise **laiklik**dir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok partili yaşama geçmek ister ve yakın arkadaşı *Serbest Fırka Lideri Fethi Okyar'a* şunları söyler :

- “Memnuniyetle görüyorum ki, lâik cumhuriyet esasında beraberiz. Zaten benim siyasî hayatta bir taraflı olarak daima aradığım ve arayacağım temel budur.” (1930, *Atatürk'ün T.T.B. IV, syf. 544*)

Mustafa Kemal Paşa, çok yakın dava arkadaşı Kılıç Ali'ye göre aşağıdaki gibi düşünmektedir :

- “ Din ve mezhep, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi ne bir din, ne de mezhep kabulüne zorlayabilir.” (*Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, 1955, syf. 57*)

Atatürk'ün manevi kızı Prof. Afetinan'ın Mustafa Kemal Paşa'nın el yazmalarından bize ulaştırdığına göre;

- “ Türk ulusu, halk yönetimi olan Cumhuriyetle yönetilir bir devlettir. Türk Devleti **lâiktir**. Her erişkin dinini seçmekte serbesttir.” (*Afetinan, M.K. Atatürk'ün El Yazıları, 1930, syf. 352*)
- “ Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dini yoktur. Devlet yönetiminde bütün yasalar, düzenlemeler bilimin çağdaş uygarlığa sağladığı temel ve biçimlere, dünya gereksinimlerine göre yapılır ve uygulanır. Din anlayışı vicdanî olduğundan, Cumhuriyet, din fikirlerini devlet ve dünya işlerinden ve siyasetten ayrı tutmayı (=LAİKLİĞİ), ulusumuzun çağdaş ilerlemesinde başlıca başarı etkeni görür.” 1930 (*Afetinan, M.B. ve M.K. Atatürk'ün El Yazıları, 1930, syf. 56*)

Ulus Egemenliğinin gerçekleşebilmesi için, yaşamın gerekleri ve toplumun gereksinimleri dinsel kurullarla değil, us ve bilime, çağın gereklerine uygun biçimde karşılanmak durumundadır :

- “ Biz din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmıyoruz. Millet ve devlet işlerinin Kâbe'si, ulusal egemenliğin belirdiği Büyük Millet Meclisi'dir. Din işlerinin mihrabı ise insanların, kişilerin vicdanlarıdır.” (*Asaf İlbaş, Tan gazetesi, 13.VII.1949*)

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurtarıcısı ve kurucusu **Yüce Atatürk**, her fırsatta **laiklik** kavramını tanımlayarak hem konuya açıklık getirmiş hem de bu konudaki kararlılığını ısrarla vurgulamıştır :

- “Artık Türkiye, din ve şeriat oyunlarına sahne olmaktan çok yüksektir. Bu gibi oyuncular varsa, kendilerine başka taraflarda sahne arasınlar! Mazinin dalgınlıkları, paslı durgunlukları, Türkiye halkının dimağından silinmiş olduğunda kuşku ve duraksamaya yer yoktur. Eriştığımız mutlu durumdan bir adım geriye gitmek, kimsenin söz konusu etmeye bile yetkili olmadığı kesin bir gerçektir.” (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt III, 1924, syf. 76*)

Yine çok yakın silah ve dava arkadaşı Kılıç Ali'nin birinci elden aktardıklarına göre;

- “ Dinden maddî çıkar sağlayanlar, iğrenç kimselerdir. İşte biz, bu duruma karşıyız ve buna izin vermiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar, saf ve masum halkımızı aldatmışlardır. Bizim ve sizlerin asıl mücadele edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir.” (1930, *Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, 1955, syf.. 116*)

Bilindiği gibi henüz Cumhuriyet ilan edilmeden hatta Kurtuluş Savaşı sonlandırılmadan 1. TBMM'nin 1921'de benimsediği ilk Anayasa, olağanüstü koşullar yüzünden, Devletin dinini İslam olarak tanımlıyordu. Gerçekte Atatürk'ün kafasında yer alanları kendi sözlerinden **Söylev**'de öğrenmekteyiz :

- “ Cumhuriyetin ilânından sonra da, yeni Anayasa yapılırken, **lâik** hükümet deyiminden dinsizlik anlamı çıkarmaya eğilimli ve vesileci olanlara fırsat vermemek amacıyla, yasanın 2. maddesini anlamsız kılan bir tabirin girişine müsamaha olunmuştur. Anayasanın, gerek 2. ve gerek 26. maddelerinde, gereksiz görünen ve yeni Türkiye Devleti'nin ve Cumhuriyet yönetimimizin çağdaş karakteriyle uyuşmayan deyimler, devrim ve Cumhuriyetin o zaman için sakınca görmediği ödünlendir. Ulus, Anayasamızdan, bu fazlalıkları ilk uygun zamanda kaldırmalıdır.”
1927 (Söylev, cilt II, syf. 714-17)

Laikliği Atatürk mü uydurdu ?

Büyük Atatürk'ün söz konusu değerlendirmeleri tümüyle bilimsel ve gerçekçidir. Nitekim ünlü sosyolog Ernest Renan'ın LAİKLİK tanımı aşağıdadır :

- “**L a i k l i k ; dinler arasında devletin yalnızlığıdır.**”

Ayrıca Anayasa Mahkememiz de bu kavramı yetkinlikle ve benzer içerikte tanımlamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin LAİKLİK tanımı :

- “**Laiklik**; egemenliğe, demokrasi ile özgürlüğe ve bilgi bileşimine dayanan toplumsal bir atılım, siyasal, sosyal ve kültürel yaşamın çağdaş düzenleyicisidir. **Laik** düzende din, siyasallaşmadan kurtarılır, yönetim aracı olmaktan çıkarılır, gerçek saygın yerinde tutularak kişilerin vicdanlarına bırakılır. Böylece siyasal yaşamın dayanağı bilim ve hukuk olur.”

Dolayısıyla çok net bir biçimde denebilir ki, **LAİKLİK TOPLUMSAL BARIŞTIR !**

Demek ki, **laiklik** yurttaşların inançlarının en sağlam güvencesidir. İnanç özgürlüğü devletçe sağlanmaktadır. Herkes inancında ve ibadetinde serbesttir. **Laikliği**, resmi politikası dinsizlik olan rejimlerden kesinlikle ayırmak gerekir. Böylesi rejimlerde devlet dine karşıdır. Vatandaşın dinsiz olarak yetişmesi için gerekli her türlü önlemi alır. **Atatürkcü laiklikte** ise, devlet işlerine karıştırılmaması koşulu ile tam bir din ve inanç özgürlüğü vardır.

Laiklik sömürsü ve AKP Hükümeti :

Başbakan Sn. **Erdoğan**'ın çarpıttığı gibi Laiklik sınırsız bir din ve inanç özgürlüğü değildir. Tüm özgürlüklerin doğal sınırları vardır. Bu sınır, başkalarına ve topluma zarar vermemek ilkesine dayalıdır. Dolayısıyla Devlet gereğinde din adına kişilere ve topluma dayatılan bireylerin ve kamunun açıkça zararına olan akıl ve bilim dışı olgulara müdahale hakkına sahiptir. Örn. ABD'de David Koresh tarikatının üyelerinin toplu özekıymalarına (intihar, 18.4.1993) hükümet zor kullanarak müdahale etmiş ve bu eylemi laik hukuka tümüyle uygun görülmüştür.

İmam Hatip Liseleri gene gündemde. N. Erbakan'ın övünçle itirafına göre İHL'lerden,; “.. **27 yılda 1 300 000 inançlı mücahit yetiştirilmiştir.**” Buna karşın, Başbakan Erdoğan, geçtiğimiz günlerde, hala, “..inançlı-dindar nesiller yetiştireceğiz..” diyebilmiştir. Katsayı desteği, 1+4+4+4 ucubesi ortada. Dünyaya imam-hatip ihraç edecek, AB'yi imamlarla fethedecek, Nobeller alacağız **her mahalleye bir imam** atadığımızda. A. Menderes de “*her mahalleye 1 milyoner*” masalıyla halkı uyutmaya girişmişti. Öte yandan Erdoğan'ın Mısır ziyaretinde “*Ben laik değilim ama T.C. Laiktir, size de öneririm..*” dedi. İyimserlikle bunu bir aşama varsayabiliriz. Ama anımsatalım Sn. Başbakana; önce insanlar laikliği benimser, sonra devleti laikleştirirler. Laikliğin beşiği Fransa'da önce din adamları laik olmuşlardır!

Büyük Atatürk'ün uyarılarının ne denli yerli yerinde olduğu, yaşanarak bir kez daha deneylemiştir.

- “ Dinden maddî çıkar sağlayanlar, iğrenç kimselerdir. İşte biz, bu duruma karşıyız ve buna izin vermiyoruz. Bu gibi din ticareti yapan insanlar, saf ve masum halkımızı aldatmışlardır.

Bizim ve sizlerin asıl mücadeleye edeceğimiz ve ettiğimiz bu kimselerdir.”
(1930, Kılıç Ali, Atatürk'ün Hususiyetleri, 1955, syf.116)

Sonuç :

T.C. Devleti, nüfusunun %95'inden çoğunun inanç sahibi Müslüman olduğu gerçeğinin ayırındadır. Müslümanların inanç ve ibadet hizmetlerini bile Devlet yükümlenmiştir. Din eğitim ve öğretimi yapan kurumlar açılmış; buralarda Atatürkçü, aydın, akılcı, **laik** din adamları yetiştirilmesine çaba gösterilmiştir. Anadolu'da, hiçbir dönemde Cumhuriyet dönemindeki sayıda cami yapılmamıştır. Cumhuriyet'in başında sekiz bin cami, 12 kat artarak 95 bini geçmiştir nüfus 7 kat büyümüştür. Nüfus artışının çok üzerinde bir hızla cami yapılmıştır. Öyle ki, 88 yıldır günde 2-3 cami bitirilmektedir. Okulların bile ödenek kıtlığından elektrik-su faturaları ödenmediğinde kesilirken, camilere kamu kaynaklarından sürekli elektrik-su, bedelsiz arazi, maaşlı-lojmanlı imam sağlanmaktadır!

- Bu tür girişimlerle **rejim hızla dinselleştirilerek, dahası dincileştirilerek** demokratik-laik cumhuriyetin içinin boşaltılması çabaları sürdürülmüştür.

Fakat, Türk ulusu ve Devleti varlığını ancak inanç özgürlüğü içinde, çağın kaçınılmaz gereği olan us (akıl) ve bilim yolunda, güler yüzlü bir laikliği benimseyerek sürdürebilir. Geriye dönüş olanaklı değildir. Böyle bir tutum zamana ayak uyduramamak, çağın dışında kalmak olur.

Laiklik konusuna son vermeden önce, kimilerince ileri sürülen
“**devlet laik olur, insan ya da Müslüman laik olmaz**” tuzağı üzerinde durulmalıdır :

Bu yanlıştır ve çarpıtmadır. Laikliği kabul eden insan laiktir, aynı zamanda Müslüman da olabilir veya başka bir dine inanabilir. Türk Devrimi sayesinde Türkiye'de günümüzde milyonlarca **laik Müslüman**, yani laikliği kabul etmiş Müslüman vardır. Çok açıktır ki, laik Müslümanların pek çoğu tapınmalarını (ibadetlerini) eksiksiz yerine getirebilen insanlardır.

Aydınlanma Devrimi yayılıp kökleştikçe, laiklik kavramının daha da benimsenmesi ve iyice yaşama geçirilmesi doğaldır. Türkiye'nin dünyanın gelişmiş uygar ülkeleri arasına girmesi de buna bağlıdır. Yeryüzünde büyük bir coğrafyaya yayılmış olan İslamiyet'te de öbür dünya dinleri gibi pek çok mezhep ve tarikat vardır. Bu insanlar kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktadır fakat özellikleri farklı olabilmektedir. Bu ayrımlar yüzünden, dinlerin mezhep yorumları oluşmuştur. Her mezhebin, öbür mezhepleri Müslüman kabul etmesi, onları hoş görmesi, barış ve kardeşliğin, İslamiyet'in bütünselliğinin gereğidir. Dolayısıyla **Laik Müslümanlık** da öbür mezhepler gibi dışlanmamalıdır.

Akşin'e göre; “*Çok karlılığı kabul etmiyorsun, faizi, laikliği kabul ediyorsun, sen müslüman değilsin!*” demek bölücülüktür. Ayrıca İslamiyet'i şeriata, dolayısıyla Ortaçağa bağladığı için İslamiyet'in çağdaş toplumlara da yayılmasına engel olan, İslamiyet yararına olmayan bir tutumdur. Hıristiyan misyonerleri de Müslümanları Hıristiyan yapmak için aynı mantığı kullanıyorlar. “Çok karlılığı reddediyorsun, o halde Müslüman değilsin.. Gel seni Hıristiyan yapalım..” diyorlar.
(Prof.Dr.Sina AKŞİN, Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, Cilt 2, 1997, Cumhuriyet Kitapları)

Yazımızı **Yüce Atatürk**'ün kararlı uyarısı ile bağlayalım ve bir kez daha açıklıkla vurgulayalım ki;

• **LAİKLİK TOPLUMSAL BARIŞTIR !**

- “ Cumhuriyetimiz, öyle sanıldığı gibi zayıf değildir. Cumhuriyet bedava da kazanılmış değildir. Bunu elde etmek için çok kan döktük. Her tarafta kırmızı kanımızı akıttık. Gereğinde kurumlarımızı savunmak için gerekeni yapmaya hazırız.” (1923, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, cilt III, syf. 71)
- Tarihin akışını geri döndürmek olanaksızdır. Uygarlık laiklik yönünde ilerleyecektir. Ne yazık ki Türkiye'yi, Anayasa Mahkemesi kararı ile laikliğe karşı eylemlerin odağı olan -*ama diyelim bir cemile ile kapatılmayan*- AKP yönetmektedir. Yıkamayacalardır, tarihin olağan akışı kahrirdir.. Bunda da bir “*hayır olduğunu*”, tevekkülle gönüllerine yatırmaları “*hayırlı*” olacaktır sanırız.

